

ዳኞች፡- ተገኔ ጌታነህ

ሐጎስ ወልዱ

ብርሃኑ አመነው

አልማው ወሌ

ዓሊ መሐመድ

አመልካች - የመንግስት ቤቶች ኤጀንሲ ነ/ፊ.ጅ ወንድወሰን ጥሩነህ ቀረቡ

ተጠሪዎች - እነ አቶ ዳንኤል ካሣ /ሃያ ሁለት ሰዎች/ - ቀረቡ

- የ22ኛ ተጠሪ ጠበቃ ይሁን ፀሐይ ቀረቡ

መዝገቡ ተመርምሮ ተከታዩ ፍርድ ተሰጥቷል።

ፍ ር ድ

ጉዳዩ የኪራይ ውል ይሞላልን ጥያቄን መሠረት ያደረገ ክርክርን የሚመለከት ሲሆን ክርክሩ የተጀመረውም የአሁኑ ተጠሪዎች በፌዴራሉ መጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በአሁኑ አመልካች ላይ የካቲት 27 ቀን 1999 ዓ.ም በመሠረቱት ክስ መነሻ ነው። የክሱ ይዘትም ባጭሩ፡- አመልካች የሚያስተዳድራቸውን የመንግስት ቤቶች ያለውል በቁልፍ ሽያጭ ወይም በውክልና በመያዝ ከሶስት እስከ አስር አመት ድረስ በቤቶቹ ቤተሰብ አፍርተው እየኖሩ እንደሚገኙ የኪራይ ቤቶች አስተዳደር የስራ አመራር ቦርድ 94ኛ መደበኛ ስብሰባ ላይ በተጠሪዎች ሁኔታ የሚኖሩ ግለሰቦች ሕጋዊ ተከራይ እንዲሆኑ ውሳኔ ማሳለፉን፤ የተጠሪዎች ሁኔታ ውሳኔ ያረፈበት በመሆኑ የኪራይ ውል አመልካች እንዲያስሞላቸው ቢጠይቁ ከሰባት መቶ ሁለት ሰዎች ዝርዝር ውስጥ የሌላችሁ በመሆኑ ውል አላስሞላችሁም በማለት የመለሳቸው መሆኑን ተጠሪዎች ከእነዚህ ሰባት መቶ ሁለት ከተባሉ ግለሰቦች ጋር ሲመዘገቡ አቅርቡ የተባሉትን ማስረጃ ሲያቀርቡ ቆይተው በአመልካች ድርጅት አስተዳደራዊ ችግር ባለመመዝገባቸው ሁሉንም ዜጋ እኩል ያላስተናገደና ተጠሪዎችን የጎዳ መሆኑንና የአመልካች ድርጅት ድርጊት ኢፍትሐዊና አድሎ ያለበት በመሆኑ ሊታረም እንደሚገባው ገልፀው ጥቅምት 03 ቀን 1998 ዓ.ም በተሰጠው ውሳኔ መሠረት ተጠቃሚ መሆናቸው እንዲረጋገጥ በኤጀንሲው የስራ ኃላፊዎች በኩል የተከሰተው አፈፃፀም ችግር የተጠሪዎችን በሕግ ፊት በእኩል የመታየት ሕገ መንግስታዊ መብት የጣሰና የመልካም አስተዳደር መርህን ያልተከተለ አሰራር ነው ተብሎ በአመልካች ቤቶች ላይ ሕጋዊ ውል እንዳይሞሉ የተደረገው ክልከላ ተነስቶ በቦርዱ ውሳኔ መሠረት ሕጋዊ ውሉ እንዲሞላ ይወሰንላቸው ዘንድ ዳኝነት መጠየቃቸውን የሚያሳይ ነው። የአሁኑ አመልካች ለክሱ በሰጠው መልስም ተጠሪዎች በአመልካች ላይ ክስ ለመመስረት የሚያስችላቸው ከሕግ ወይም ከውል የመነጨ መብት የሌላቸው መሆኑን ተጠሪዎች ሰባት መቶ ሁለት ሰዎች በመባል ውል እንዲሞሉ ከተፈቀደላቸው ሰዎች መሐል ስማቸው

እንደማይገኝ በተደረገው 105ኛ ስብሰባ በኤጀንሲው ሰባት መቶ ሁለት ሰዎች በመባል ከሚታወቁት ባለጉዳዮች በቀር ሊስተናገዱ እንደማይገባ በመወሰኑ የተጠሪዎችን ጉዳይ ማስተናገድ እንደማይቻል፣ ተጠሪዎች ከፊሉ ከመጋቢት 04 ቀን 1997 ዓ.ም በፊት ጉዳያቸው ውሣኔ ያገኘ በመሆኑ 94ኛ ስብሰባ በተደረገው ውሣኔ መሠረት ሊስተናገዱ የማይገባ ከፊሉ ደግሞ ውዝፍ ኪራይ ባለመክፈላቸው ምክንያት ውሣኔ ያገኘ በመሆኑ በአንድነት ያቀረቡት ክስ ተቀባይነት እንደሌለው እንዲሁም ውል አመልካች ሊዋዋል የሚችለው በሙሉ ፍላጎት እንጂ ተገዶ አለመሆኑን በመዘርዘር ክሱ ውድቅ ሊሆን ይገባል ሲል ተከራክሯል።

የስር ፍ/ቤት የግራቀኝን ክርክር እና ማስረጃ በመመርመር የአመልካችን ክርክር በከፊል ውድቅ አድርጎ የአሁኑ ተጠሪዎች ጥቅምት 03 በቀን 1998 ዓ.ም በተሰጠው ውሣኔ መሠረት ተጠቃሚዎች በመሆናቸው በውሣኔው መሠረት ተጠቃሚ እንዲሆኑ ሲል ወስኗል በዚህ ውሣኔ አመልካች ባለመስማማት ይግባኝን ለፌዴራሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤት አቅርቦ ግራቀኝ ከተከራከሩ በሁዋላ የስር ፍርድ ቤት ውሣኔ ሙሉ በሙሉ ፀንቷል። የአሁኑ የሰበር አቤቱታ የቀረበውም ይህንኑ ውሣኔ በመቃወም ለማስለወጥ ነው።

የአመልካች ነገረፈጅ ታህሣሥ 03 ቀን 2001 ዓ.ም በጻፉት ሶስት ገፅ የሰበር አቤቱታ በበታች ፍርድ ቤቶች ውሣኔ ላይ መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት ተፈፅሟል የሚሉበትን ምክንያት ዘርዘረው አቅርቦልዋል። ጉዳዩ ተመርምሮም አመልካች ከተጠሪዎች ጋር የኪራይ ውል ማድረግ አለበት ወይስ የለበትም? የሚለው ነጥብ በፍርድ ሊያልቅ የሚችል ጉዳይ መሆን ያለመሆኑን ለመመርመር ሲባል ለሰበር ችሎት እንዲቀርብ ተደርጎአል። የግራቀኝ የቃል ክርክርም ጥቅምት 23 ቀን 2002 ዓ.ም ተሰምቷል።

የክርክሩ አመጣጥ ከላይ ባጭሩ የተገለፀው ሲሆን ይህ ችሎትም የግራ ቀኝን ክርክር ለሰበር አቤቱታው መነሻ ከሆነው ውሣኔ እና አግባብነት ካላቸው ድንጋጌዎች ጋር በማገናዘብ ጉዳዩ ለሰበር ችሎቱ ከተያዘው ጭብጥ አንጻር በሚከተለው መልኩ መርምሮታል።

ከክርክሩ ሂደት መገንዘብ የተቻለው የተጠሪዎች የዳኝነት ጥያቄ አመልካች በቤቶቹ ላይ ውል አስሞልቷቸው የተከራይነት መብት እንዲረጋገጥላቸው ሲሆን ለጥያቄው መሠረት ያደረጉትም የአመልካች ቦርድ ውሣኔ ተጠቃሚ የሚያደርጋቸው መሆኑን አመልካች ከተጠሪዎች ጋር ተመሳሳይ ሁኔታ ያላቸውን ሌሎች በርካታ ሰዎችን የኪራይ ውል እንዲሞሉ ሲያደርግ ተጠሪዎቻችን በሕገ መንግስቱ የተጠበቀላቸውን የአኩልነት መብት ግንዛቤ ውስጥ ባለስገባ መልኩ አድሎ ፈጥሯል የሚሉትን ምክንያቶችን መሆኑን ነው። አመልካች በበኩሉ ተጠሪዎች ተመሳሳይ ሁኔታ ያላቸው ሰዎች የኪራይ ውል እንዲሞሉ ተደርጓል የሚሉት ለተጠሪዎች መብት የማይሰጥ መሆኑንና የቀድሞው የቦርድ ውሣኔ በሌላ ውሣኔ መተካቱን እንዲሁም የኪራይ ውል መደረግ ያለበት በተዋዋይ ወገኖች ሙሉ ፈቃድ እንጂ በግዴታ አለመሆኑን ጠቅሶ የተጠሪዎች የዳኝነት ጥያቄ የህግ ወይም የውል መሠረት የለውም በማለት መከራከሩን ተገንዝበናል።

በመሠረቱ በፌዴራልም ሆነ በክልል የዳኝነት ስልጣን የፍ/ቤቶች ብቻ ስለመሆኑ በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 79/1/ ተደንግጓል የሕገመንግስቱ አንቀጽ 37 ድንጋጌ ሲታይ ደግሞ ፍ/ቤቶች በማናቸውም ጉዳይ ገደብ የለሽ ስልጣን የሌላቸው መሆኑን ተመልክቷል። በዚህም መሠረት የሕገመንግስቱ አንቀጽ 79/1/ እና 37 አንድ ላይ ሲታዩ ፍ/ቤቶች አንድን ጉዳይ ተቀብለው ለማየትና ለመወሰን ሥልጣን የሚኖራቸው ጉዳዩ በፍርድ ሊወሰን የሚገባው /Justiciable matter/ ሆኖ ከተገኘ ብቻ መሆኑን ያስገንዝባሉ። የሕገ መንግስቱ አንቀጽ 37 ድንጋጌ ንዑስ ቁጥር 1 “ማንኛውም ሰው በፍርድ ሊወሰን የሚገባውን ጉዳይ ለፍርድ ቤት ወይም ለሌላ በህግ የዳኝነት

ሥልጣን ለተሰጠው አካል የማቅረብና ውሳኔ ወይም ፍርድ የማግኘት መብት አለው።” በሚል ከተደነገገው “..... ወይም ለሌላ በህግ የዳኝነት ሥልጣን ለተሰጠው አካል...” የሚለው፤ እንዲሁም በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕግ ቁጥር 4 በሌላ አኳኋን እንዲፈፀም በህግ ካልተገለፀ፤ ክሱን ተቀብሎ ለማክራከር ሥልጣን ያለው ፍ/ቤት ብቻ ነው በሚል መደንገጉ በፍርድ ሊወሰን በሚችለው ጉዳይ ፍ/ቤቶች ብቸኛ ስልጣን የሌላቸው መሆኑን የሚያስገነዝብ ነው። በመሆኑም ፍ/ቤቶች አንድን ጉዳይ ተቀብለው ማየት የሚችሉት ጉዳዩ በፍርድ የሚያልቅ ሲሆንና በሌላ አኳኋን እንዲታይ በሕግ አስከሬናተወሰነ ጊዜ ድረስ ብቻ ነው። ጉዳዩ በፍርድ ሊያልቅ የሚችል ነው ሊባል የሚችለው ደግሞ የክርክሩ መሠረት በሕግ ጥበቃ ያገኘ መብት ወይም ግዴታ ሲሆን ወይም ለመብቱ ወይም ግዴታው መሠረት የሚሆን ውል መኖሩ ሲረጋገጥ ነው።

ወደተያዘው ጉዳይ ስንመለስም ተጠሪዎች ከአመልካች ጋር የመሠረቱት ሕጋዊ ውል የሌላቸው መሆኑን ራሳቸው ክሱን ሲመሠርቱም ቢሆን አረጋግጠው የቀረቡት ጉዳይ ሲሆን አመልካች የሚያስተዳድረውን ቤት የኪራይ ውሉ ከተጠሪዎች ጋር እንዲገባ ይደረግላቸው ዘንድ ዳኝነት የሚጠይቁት አመልካች ከተጠሪዎች ጋር ተመሳሳይ ሁኔታ ያላቸውን ሰዎች ኪራይ እንዲሞሉ በቦርድ ተወስኖ በቁጥር ሰባት መቶ የሆኑት ሰዎች የውሳኔው ተጠቃሚ ሲሆኑ ተጠሪዎች ላይ አድሎ በመፈፀም በቦርዱ ውሳኔ ተጠቃሚ እንዳይሆኑ ማድረጉ ከመንግስት መስሪያ ቤት የማይጠበቅ ነው በሚል ነው።

በመሠረቱ አመልካች የራሱ የሆነ ሕጋዊ ስልጣን ያለው፤ የመንግስት ቤቶችን የማስተዳደር ኃላፊነት የተሰጠው ሲሆን እንደማንኛውም ባለሀብት ቤቶችን ለፈለገው ሰው የማክራየት ሕጋዊ መብት ያለው አካል መሆኑ የሚያከራክር አይደለም። ከዚህም በተጨማሪ የራሱን ሥርዓት በመዘርጋት የሚያስተዳድራቸውን ቤቶች ለሕብረተሰቡ በተከራይነት እንዲጠቀሙ የሚያደርግ መሆኑ ይታመናል። ኪራይ ደግሞ ውል ከሚባሉት ሕጋዊ ተግባራት አንዱ ሲሆን በሕግ ጥበቃ የሚደረግለት የኪራይ ውል የውል አመሰራረት መሠረታዊ ነጥቦችን አሟልቶ መገኘትን የግድ ይላል። ለውል አመሰራረት መሠረታዊ ነጥቦች ናቸው ከሚባሉት መካከል ደግሞ አንዱ የመዋዋል ነገነት /Freedom of contract/ ነው። የመዋዋል ነገነት ሲባልም ተዋዋይ ወገኖች በሙሉ ፈቃዳቸውና ፍላጎታቸው ውል የማድረግ መብት ያላቸው መሆኑን የሚያሳይ መሆኑ የሚታወቅ ነው። ከዚህም መገንዘብ የሚቻለው ሕግ ጥበቃ የሚያደርገው በሕጉ አግባብ የተመሰረተን ውል እንጂ ከመነሻው ተዋዋይ ወገኖች በግድ በውል ግዴታ ውስጥ እንዲገቡ ማድረግን አለመሆኑን ነው።

የተጠሪዎች ጥያቄ ሲታይም በኢ.ፌ.ዲ.ሪ ሕገ መንግስት አንቀጽ 25፣ 41፣ 89 እና 90 ድንጋጌዎች ስር የተመለከቱትን ድንጋጌዎች መንፈስ የሚጠቅስ ቢሆንም አመልካች በሕጉ ከተሰጠው ሥልጣን እና ተግባር እንዲሁም ከውሉ አመሰራረት መሠረተ ሃሳቦች አንፃር ሲታይ የተጠሪዎች የአኩልነት እና መጠለያ የማግኘት መብት ጋር በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ መንገድ የተያያዘ ነው ሊባል የሚችል አይደለም። ከሁሉም በላይ ከተጠሪዎች ጋር ተመሳሳይ ሁኔታ ያላቸውን ሰዎች የኪራይ ተጠቃሚነት ወሰነ የተባለው የአመልካች መስሪያ ቤት የስራ አመራር ቦርድ የተጠሪዎች ጥያቄ ከሰባት መቶ ሰዎች ጋር ተመሳሳይ አለመሆኑን በ105ኛው መደበኛ ስብሰባ አረጋግጦ የወሰነ ሲሆን ተጠሪዎች ጉዳዩ ተመሳሳይ ነው፤ ወይም ተመሳሳይ እንዳይሆን በአመልካች የአስተዳደር ችግር ተፈጥሯል የሚሉ ከሆነም ጥያቄውን ማቅረብና መስተናገድ ያለባቸው በፍርድ ቤት ክስ በመመስረት ሊሆን አይችልም። በመሆኑም የተጠሪዎች ጥያቄ በሕግ አግባብ የተቋቋመ የኪራይ ውል አፈፃፀም ጋር የተገናኘ ባለመሆኑ አመልካች ከተጠሪዎች ጋር በፍርድ ኃይል የኪራይ ውል እንዲዋዋል የሚደረግበት ሕጋዊ ምክንያት የሌለ ሲሆን ጉዳዩ በፍርድ ሊያልቅ የማይችል ሆኖ እያለ

የበታች ፍርድ ቤቶች ክስን በመቀበል ውሳኔ መስጠታቸው መሠረታዊ የሆነ የሕግ ስህተት የተፈፀመበት ሆኖ አግኝተናል። በዚህም ምክንያት ተከታዩን ወስነናል

ው ሣ ኔ

1. በፌዴራሉ የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 84204 ሕዳር 03 ቀን 2000 ዓ.ም ተሰጥቶ በፌዴራሉ ከፍተኛ ፍርድ ቤት በመ/ቁጥር 61531 ጥቅምት 25 ቀን 2001 ዓ.ም የጸናው ውሳኔ በፍ/ብ/ሥ/ሥ/ሕ/ቁጥር 348/1/ መሠረት በድምፅ ብልጫ ተሸሯል።
2. ተጠሪዎች ከአመልካች ጋር ያቋቁሙት ሕጋዊ የኪራይ ውል በሌለበት ሁኔታ አመልካች ከተጠሪዎች ጋር የኪራይ ውል ለማድረግ በፍርድ ኃይል የሚገደድበት ሕጋዊ ምክንያት የለም ብለናል።
3. በዚህ ችሎት ለተደረገው ክርክር የወጣውን ወጪና ኪሳራ ግራ ቀኙ የየራሳቸውን ይቻሉ ብለናል።

መዝገቡ ተዘግቷል፤ ወደ መዝገብ ቤት ይመለስ።

የማይነበብ የአራት ዳኞች ፊርማ አለበት

የሃሳብ ልዩነት

እኔ በአምስተኛው ተራ ቁጥር ስሜ የተጠቀሰው ዳኛ አመልካቾችና ተጠሪዎች በዚህ መዝገብ የተከራከሩበት ጉዳይ /ጭብጥ/ በፍርድ ሊያልቅ የሚችል አይደለም አመልካቾችን በፍርድ ለመጠየቅ የሚያስችላቸው ተጠሪዎች ከውል የመነጨ ወይም በህግ ዕውቅናና ጥበቃ የተሰጠው መብት የላቸውም በማለት አብላጫው ድምፅ በሰጠው የህግ ትርጉምና ውሳኔ ያልተስማማሁ በመሆኔ ለልዩነት ምክንያት የሆኑኝን ነጥቦች ከዚህ ቀጥሎ ገልጫለለሁ።

1. አብላጫው ድምፅ የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትና የከፍተኛው ፍርድ ቤት ውሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት አለበት ከሚለው መደምደሚያ ላይ የደረሰበት የመጀመሪያው ምክንያት ጉዳዩ በፍርድ የሚያልቅ /Justiciable matter/ አይደለም በማለት ነው። “ፍትህ የማግኘት መብት” በአገራችን የማናቸውም ሰው መሠረታዊ መብት መሆኑ በህገመንግስቱ አንቀጽ 37 የተደነገገ ሲሆን ማናቸውም ሰው በፍርድ ሊያልቁ የሚችሉ ጉዳዮችን ለፍርድ ቤት ወይም በህግ የዳኝነት ሥልጣን ለተሰጠው ሌላ አካል የማቅረብና ፍትህ የማግኘት መብት ያለው መሆኑን በሕገመንግስቱ አንቀጽ 37/1/ ተደንግጓል በእኔ እምነት ይኸ ህገመንግስታዊ ድንጋጌ በተፈጥሯዊ ባህሪያቸው ፍርድ ቤት ወይም ሌላ የዳኝነት ሥልጣን በህግ የተሰጠው አካል በፍትህ ጠያቂው ወይም አቤቱታ አቅራቢው የቀረበለትን ማመልከቻና ማስረጃ ለማመልከቻው መልስ የመስጠት ግዴታ ያለበት የተፈጥሮ ወይም የህግ ሰው የሚሰጠውን መልስና ማስረጃ በመቀበል በመስማትና በመመርመር ተፈጻሚ ሊሆን የሚችል ውሳኔ ሊያስተላልፍባቸው የሚችሉ ጉዳዮች በፍርድ ሊያልቁ የሚችሉ ጉዳዮች ወይም /Justiciable matter/ እንዲሆኑና ማናቸውም ሰው ለፍርድ ሰጭ አካል በማቅረብ ለመጠየቅና የእሱን ጥያቄ ሙሉ በሙሉ ወይም በከፊል ውድቅ የሚያደርግ ወይም ለጥያቄው ሙሉ በሙሉ ወይም በከፊል ዕውቅናና ጥበቃ የሚሰጥ ውሳኔ የማግኘት መብት ያለው መሆኑን የሚደነግግ እና ሰፊ ትርጉምና ማዕቀፍ ያለው ድንጋጌ ነው የሚል እምነት አለኝ። አንድ ጉዳይ በፍርድ የሚያልቅ ጉዳይ ነው ወይስ አይደለም? የሚለውን ጭብጥ ለመወሰን የህገ

መንግስቱ አንቀጽ 13/2/ በሚደነግገው መሠረት አገሪቱ የተቀበለቻቸውን ዓለም አቀፍ የሰብዓዊ መብት ስምምነቶችና የሌሎች አገሮች ፍርድ ቤቶች ተሞክሮና ልምድና ለዳኝነት የቀረበውን ጉዳይ መሠረታዊ ባህሪ መመርመር ያስፈልጋል።

አንድ ጉዳይ በፍርድ ሊያልቅ የሚችል ነው የሚባለው የክርክሩ መሠረታዊ ባህሪ በፍርድ ለመጨረስ አመች የሆነ ሲሆንና ተከራካሪዎቹ የሚከራከሩበት ጉዳይ ንድፈ ሃሳባዊ ወይም ምናባዊ የፈጠራ ታሪክ ላይ የተመሠረተ ሳይሆን በነባራዊ ዕውነታና ተጨባጭ በሆነ ችግር ወይም ክስተት መሠረት ያደረገ የመብት ወይም የሃላፊነት ጥያቄ ሲሆን እንደሆነ በህግ መዘገብ ቃላት “Justiciable matter” ለሚለው ቃል ከተሰጡት ትርጉም ለመረዳት የሚቻል ሲሆን በህገመንግስቱ አንቀጽ 37 የተደነገገው ፍትህ የማግኘት መብት አገራችን ካፀደቃቸው ዓለም አቀፍ የሲቨልና የፖለቲካ መብቶች ቃል ኪዳን ስምምነት አንቀጽ 14 ንዑስ አንቀጽ 1 እና የአፍሪካ የሰዎችና የህዝቦች መብት ቻርተር አንቀጽ 7 ንዑስ አንቀጽ 1/ሀ/ ድንጋጌዎች መሠረታዊ ይዘትና ትርጉም ጋር በተጣጣመ መንገድ ግንዛቤ ሊያዘበት የሚገባው ነው። በተለይም የህገ መንግስቱ አንቀጽ 37 የተደነገገው ፍትህ የማግኘት መብት የአፍሪካ የሰዎችና የህዝቦች መብት ቻርተር “Every individual Shall have the right to have his cause heard. This comprises the right to appeal to competent national organs against acts of violating his fundamental rights as recognized and guaranteed by conventions, laws, regulations and custom in force” በማለት በአንቀጽ 7 ንዑስ አንቀጽ 1/ሀ/ ከተደነገገው ድንጋጌ ጋር በተጣጣመ መንገድ ግንዛቤ ሊያዘበትና ተፈጻሚ ሊሆን የሚገባው ነው የሚል ሃሳብ አለኝ።

ከዚህ አንጻር ስመረምረው አመልካችና ተጠሪዎች የሚከራከሩበት ጉዳይ ተጠሪዎች በተከራይነት ወይም ተከራዮችን በመወከል ለረዥም ጊዜ ይዘው ሲጠቀሙባቸው የነበሩና ንብረትነታቸው የአመልካች የሆኑ ቤቶች የአመልካቹ ድርጅት ሥራ አመራር ቦርድ በ94ኛ መደበኛ ስብሰባው ባሃለፈው ውሳኔ መሠረት በሙሉ ተከራይነት የመያዝና ከአመልካች ጋር የኪራይ ውል የመዋዋል መብት አላቸው ወይስ የላቸውም? አመልካች የድርጅቱ ሥራ አመራር ቦርድ 94ኛ መደበኛ ስብሰባ ያሃለፈውን ውሳኔ ሲያስፈፅም ተጠሪዎችን በእኩል ደረጃ ከሌሎች በተመሳሳይ ውሳኔ ተጠቃሚ ከሆኑ ሰዎች በመለየት ተጠቃሚ እንዳይሆኑ በማስፈፀም ሂደት የፈፀመው አድሎ አለ ወይስ የለም? የሚለው ጭብጥ ነው ይህ ክርክር በመሠረታዊ ባህሪው የፖሊሲ ጥያቄ የማያስነሳና ፖለቲካዊ የሆነ ጉዳዮችን ያላካተተ በተቃራኒው የድርጅቱ ሥራ አመራር ቦርዱ የሰጠው ውሳኔ አመልካች ያለአድሎ ወጥነት ባለው ሁኔታ አስፈፅሟል ወይስ አላስፈፀመም ተጠሪዎች በሥራ አመራር ቦርድ 94ኛ መደበኛ ስብሰባ በሰጠው ውሳኔ ተጠቃሚ ናቸው ወይስ አይደሉም የሚሉትን ነጥቦች የማጣራትና አግባብነት ያላቸውን ማስረጃዎች በመመርመርና በመመዘን ውሳኔ ሊሰጥበት የሚችል ጉዳይ ነው። አመልካች ድርጅት የመንግስት የልማት ድርጅት መሆኑ አመልካችና ተጠሪዎች የሚከራከሩበትን ጉዳይ “በፍርድ የማያልቅ ጉዳይ” “non Justiciable matter” አያደርገውም። ስለሆነም የተጠሪዎችን ክስ በመቀበል በአመልካች በኩል የቀረበውን ክርክርና ማስረጃ በመስማትና በመመዘን የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትና የፌዴራል ከፍተኛ ፍርድ ቤት ውሳኔ መስጠታቸው ጉዳዩ በመሠረታዊ ባህሪው በፍርድ የሚያልቅ / Justiciable matter/ በመሆኑ ትክክል ናቸው መሠረታዊ የህግ ስህተት የለበትም በሚል ምክንያት ከሙያ ባልደረቦቹ በሃሳብ ተለይቻለሁ።

2. ሁለተኛው ነጥብ ተጠሪዎች አመልካችን በፍርድ የሚጠይቁበት ከህግ ወይም ከውል የመነጨ መብት የላቸውም በማለት አብላጫው ድምፅ የሰጠው ትርጉም በተለይ አመልካች ከተቋቋመበት ዓላማና መሠረታዊ ባህሪ አንጻር መታየት ያለበት ነው የሚል እምነት አለኝ።

ተጠሪዎች የአመልካችን ቤት የያዙት አመልካች በህጋዊ መንገድ ላከራያቸው ሰዎች ገንዘብ በመክፈልና የተከራይ ተከራይ በመሆን ወይም የተከራዩቹ ወኪል በመሆን እንደሆነ በበታች ፍርድ ቤቶች በተጠሪዎችና በአመልካች በኩል ከተደረገው ክርክርና ፍርድ ቤቶቹ ከደረሰቡት መደምደሚያ ለመገንዘብ ይቻላል። በግለሰቦች መካከል የተደረገው የቤት ኪራይ ውል ወይም የቤት ተከራይ የሚያደርገው አከራይ ውል ወይም በግለሰብና በአንድ የንግድ ድርጅት መካከል የሚደረግ የቤት ኪራይ ውልና የተከራይ አከራይ ውል እና የኪራይ ውሉን ተፈጻሚነት በተመለከተ ተከራይ በወኪል ስለሚፈፀማቸው ተግባራት በአራከዩና በተከራይ ወይም በአከራዩና የተከራይ ተከራይ በሆነው ሰው መካከል አለመግባባት ቢፈጠር ወይም በአከራዩ እና በተከራዩ ወኪል መካከል አለመግባባት ቢፈጠር አለመግባባቱን አግባብነት ያላቸውን ስለቤት ኪራይና ስለእንደራሴነት የሚደነግጉትን የፍታብሔር ህግ ድንጋጌዎች መሠረት በማድረግ እልባት የሚሰጠው ጉዳይ ነው።

በያዘነው ጉዳይ የተጠሪዎች ጥያቄ በፍታብሔር ህጉ ስለ እንደራሴነትና ስለቤት ኪራይ የተደነገጉ ድንጋጌዎችን መሠረት በማድረግ የማይወሰንበት ዋነኛው ምክንያት አመልካች የመንግስት ልማት ድርጅት መሆኑና አመልካች የተቋቋመበት ዋናው ዓላማ እንደማንኛውም የግል የንግድ ድርጅት ያሉትንና የሚሰራቸውን ቤቶች ከፍተኛ ዋጋ ለሚያቀርብለት ሰው እያከራየ ገንዘብ መሰብሰብ ሳይሆን የመንግስት መሠረታዊ የፖሊሲ ሃሳብና መመሪያን መሠረት በማድረግ ያለውን የቤት እጥረት ለማቃለል የተቋቋመ መሆኑ ከአዋጅ ቁጥር 59/1968 ና በአዋጁ ከተደነገገው የድርጅቱ መሠረታዊ ዓላማ ለመገንዘብ ይቻላል። ስለሆነም አመልካች የተቋቋመበትን ዓላማ ለማሳካት የሚችሉ ግልፅ የአሠራር ሥርዓቶችን በመቀየስ የቤት ኪራይ ግልጋሎት የሚሰጥባቸውን መመዘኛዎች በማውጣት መመዘኛውን ለሚያሟሉ ሰዎች በቅደም ተከተል ክፍት ቤት ሲኖረው የማስተናገድ ግዴታና ሃላፊነት አለበት። አመልካች በሕዝብና በመንግስት ሃብት የተቋቋመ የልማት ድርጅት በመሆኑ በህገ መንግስቱ አንቀጽ 41 ንዑስ አንቀጽ 3 እና በህገመንግስቱ አንቀጽ 13/2/ መሠረት በአፍሪካ የሰዎችና የህዝቦች መብት ቻርተር አንቀፅ 13 ንዑስ አንቀጽ 3 “Every individual Shall have the right to access to public property and service in strict equality of all persons before the law” በማለት ከሚደነግገው ድንጋጌ ጋር በተጣጠመ መንገድ ግልፅ የሆነ አስራርና መመዘኛ መሠረት በማድረግ መመዘኛውን የሚያሟሉ በቅደም ተከተል የማስተናገድና እኩል ግልጋሎት የመስጠት ግዴታ ይኖርበታል የሚል እምነት አለኝ።

አመልካች ቤት በኪራይ ማግኘት የሚፈልጉ ሁሉንም ዜጎች ጥያቄ ለማስተናገድ አቅም የሌለው መሆኑ ግልፅ ነው። ሆኖም አመልካች ያሉትን ቤቶች የሚያከራይበትንና የተከራዩ ሰዎችንም የሚያስለቅቅበትን ግልፅ የሆነ መስፈርትና የአሠራር ሥርዓት መዘርጋትና የአሠራር ሥርዓቱ ቤት እንዲከራይ የሚፈቅድላቸውና መመዘኛ መስፈርቱን የሚያሟሉ ሰዎች በቅደም ተከተል በእኩል ደረጃ የኪራይ ግልጋሎት እንዲያገኙ የማድረግ የመመዘኛ መስፈርቱን የማያሟሉ ሰዎች ያገኙት የነበረውን የኪራይ ግልጋሎት የማቋረጥ ግዴታና ሃላፊነት አለበት። ይህም ማለት አመልካች የኪራይ ውል ሲዋዋልም ሆነ የኪራይ ውሉን ሲያቋረጥ ግልፅ የሆነ የአሠራር ሥርዓትና የመመዘኛ መስፈርቶችን የመጠቀምና በቅደም ተከተል መስፈርቱን የሚያሟሉትን በእኩል ደረጃ የማስተናገድ ግዴታ አለበት። አመልካች እንደማንኛውም የግል የንግድ ድርጅት የመዋዋል ነጻነት /Freedom of contract/ አለኝ በማለት የሚያቀርበው ክርክር ድርጅቱን መሠረታዊ ባህሪና የተቋቋመበትን ዓላማ እንደዚሁም የህገመንግስቱን አንቀጽ 41 ንዑስ አንቀጽ 3 እና የህገመንግስቱ አንቀጽ 13/2/ መሠረት በማድረግ በአፍሪካ የሰዎችና የህዝቦች መብት ቻርተር አንቀጽ 13 /3/ በማክበር አገሪቱ የገባችው ቃልኪዳን ጋር የሚጣጣም ሆኖ አላገኘሁትም። ከዚህ በተጨማሪ አመልካች በህገመንግስቱ አንቀጽ 12 ንዑስ ቁጥር 1 እና 2 የተደነገገውን የግልፅነትና የተጠያቂነት

መርህ አገልግሎቱን በሚሰጥበት ጊዜ ሁሉ ሊያከብርውና ሊመራበት የሚገባው ነው የሚል እምነት አለኝ።

ከላይ የገለፅኳቸውን መሠረታዊ ሃሰቦች ይህ የአመልካችና የተጠሪዎች ክርክርና በሥር ፍርድ ቤትና በይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት የተሰጠው ውሳኔ ስመረምረው አመልካች የድርጅቱ ሥራ አመራር ቦርድ ጥቅምት 3 ቀን 1998 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ መሠረት ከተጠሪዎች ቤት በያዙበት ተመሳሳይ ሁኔታ ቤት ይዘው የሚገኙና ተመሳሳይ መስፈርት የሚያሟሉ ሰባት መቶ ሁለት ሰዎች የያዙትን ቤት በቋሚነት ተከራይተው ለመኖር እንዲችሉ በመፍቀድ የኪራይ ውል ተዋውሏል። ተጠሪዎች የሥራ አመራር ቦርድ ጥቅምት 3 ቀን 1998 ዓ.ም ባደረገው ስብሰባ ያወጣቸውን መስፈርቶች የሚያሟሉና አመልካች በቦርዱ ውሳኔ ለመፈፀም ባለመፈለጉ ብቻ ተጠሪዎች እንደ ሌሎቹ ሰባት መቶ ሁለት ሰዎች የኪራይ ግልጋሎት የማግኘት መብታቸውን በእኩል ደረጃ ሳይከበርላቸው የቀረ መሆኑን ፍሬ ጉዳይ በማጣራትና ማስረጃ የመመዘን ሥልጣን ባላቸው ፍርድ ቤቶች ተረጋግጧል። አመልካች ያለበቂ ምክንያት ተጠሪዎች እንደሌሎቹ ሰባት መቶ ሁለት ሰዎች የድርጅቱ ሥራ አመራር ቦርድ ጥቅምት 3 ቀን 1998 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ መሠረት ተጠቃሚ እንዳይሆኑ መከልከል ከላይ የጠቀሳቸውን የህገመንግስት ድንጋጌዎች የሚጥስና የድርጅቱን ተፈጥሯዊ ባህሪና ዓላማ የሚቃረን አድሏዊ የሆነ አሠራር ነው።

አመልካች የድርጅቱ ሥራ አመራር ቦርድ ጥቅምት 3 ቀን 1998 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ መሠረት ተጠሪዎች ከሌሎቹ ሰባት መቶ ሁለት ሰዎች ጋር በእኩል ደረጃ ማስተናገድና ግልጋሎት እንዲያገኙ ማድረግ ሲገባው ተጠሪዎችን ያለበቂ ምክንያት ሲያገላላ ቆይቶ ከአንድ ዓመት በኋላ የድርጅቱ ሥራ አመራር ቦርድ ጥቅምት 10 ቀን 1999 ዓ.ም በ105ኛ መደበኛ ስብሰባው ያስተላለፈውን ውሳኔና መስፈርት አያሟሉም በማለት ያቀረበው ክርክር የህግ ድጋፍ ያለው አይደለም። ስለሆነም የፌዴራል የመጀመሪያ ደረጃ ፍርድ ቤትና የከፍተኛ ፍርድ ቤት ተጠሪዎች የሥራ አመራር ቦርድ ጥቅምት 3 ቀን 1998 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ የድርጅቱን ቤቶች የተከራይ ተከራይ በመሆን ወይም የተከራይ ወኪል በመሆን ይዘው ለረዥም ጊዜ የኖሩ ሰዎች በህጋዊ ተከራይነት የአመልካችን ግልጋሎት የሚያገኙበትን መስፈርትና መመዘኛ የሚያሟሉ ሆነው እያለ ተጠሪዎችን ከሌሎቹ ሰባት መቶ ሁለት ሰዎች ጋር በእኩል ደረጃ አለማስተናገዱ ህጋዊ አይደለም ተጠሪዎችን ከሌሎቹ ሰባት መቶ ሁለት ሰዎች ጋር በእኩል ደረጃ ማስተገድ ይኖርበታል በማለት የሰጡት ውሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የለበትም የሚል እምነት ስላለኝ በሃሳብ ተለይቻለሁ።

በአጠቃላይ ጉዳዩ በፍርድ ሊያልቅ የሚችል / Justiciable matter/ በመሆኑና የሥር ፍርድ ቤትና ይግባኝ ሰሚው ፍርድ ቤት አመልካች ከተጠሪዎች ጋር ተመሳሳይ መመዘኛና መስፈርት የሚያሟሉ ሰባት መቶ ሁለት ሰዎች የሥራ አመራር ቦርድ ጥቅምት 3 ቀን 1998 ዓ.ም በሰጠው ውሳኔ መሠረት አስተናግዶ ተጠሪዎችን የቤት ኪራይ ግልጋሎት እንዳያገኙ ያለበቂ ምክንያት የከለከላቸው መሆኑን በማጣራትና በማስረጃ በማረጋገጥ አመልካች አገልግሎቱን ለተጠሪዎች በእኩል ደረጃ እንዲሰጥ የሰጡት ውሳኔ መሠረታዊ የህግ ስህተት የለበትም የሚል እምነት ስላለኝ በሀሳብ ተለይቻለሁ።

የማይነበብ የአንድ ዳኛ ፊርማ አለበት

ም.አ